

LiS*etten* nr 1

Föreningstidning för Riksförbundet Lärare i Svenska som Andraspråk – LiSA · Årgång 22 · 2011

Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk

Årgång 22 av LiSetten, fyra nr/år
Upplaga: 600 exemplar
ISSN: 1101-5128

Ansvarig utgivare

Birgitta Anstrin-Åstedt

Adress

Revirvägen 37
192 73 Sollentuna
Tel 08-754 68 58

Riksredaktionen

Annika Bergström
annika.bergstrom6@comhem.se

Bosse Thorén

bth@du.se

Annonsbokning

Maria Pettersson
Tel: 0767 77 99 55

Original och tryck

Trydells Tryckeri, Laholm
www.trydells.se

Prenumerationspris 2011

Skolenheter, myndigheter,
institutioner 460 kr/år

Medlemsavgift 2011

I medlemsavgiften, 280 kr,
ingår prenumeration på LiSetten.
Studenter och pensionärer 120 kr.

Plusgiro

468 36 62-3

Org nummer

802014-3338
Föreningstidningen LiSetten
är momsbefriad.

Utgivningsplan

Nr Lokalred Manusstopp Utgivning

2	Mitt-Lisa	19 mars	v 19/20
3	Riksförb.	21 aug	v 39/40
4	Göteborg	6 nov	v 49/50
1	Sthlm	15 jan	v 10/11

Annonsering i LiSetten

1/1 sida 180x260 mm 5 800 kr

Sista sidan 180x230 mm 7 100 kr

1/2-sida 180x130 mm
eller 85x260 mm 3 650 kr

1/3-sida 180x85 mm
eller 1-spalt 57x260 mm 2 400 kr

1/4-sida 180x65 mm
eller 85x130 mm 1 850 kr

1/8-sida 180x32 mm
eller 85x65 mm 1 300 kr

Hemsida

www.lisa-riks.se

Vid utebliven tidning

kontakta Berit Renqvist, matrikel-
ansvarig och kassör
berit.renqvist@edu.lulea.se

Omslagsbild

Foto: Sonja Wolf, Akallaskolan

Styrelsen

Riks-LISA, Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk

Ordförande

Birgitta Anstrin-Åstedt,
förskola, grundskola, sfi
Revirvägen 37
192 73 Sollentuna
0704 94 94 15
birgitta.anstrin@gmail.com

Vice ordförande

Ellinor Blanco, *gymnasieskolan*
Skånegatan 109
116 35 Stockholm
076 211 38 89
ellinor.blanco@stockholm.se

Sekreterare

Monica Andersson, *förskola, grundskola*
Irisgatan 20 B
262 62 Ängelholm
070 57 19403
pandan17@hotmail.com

Kassör, matrikelansvarig

Berit Renqvist, *gymnasieskolan*
Floragatan 16
941 51 Piteå
070 313 97 48
berit.renqvist@edu.lulea.se

Ledamot

Kerstin Pirard, *grundskolan*
Torpagatan 5A
553 33 Jönköping
070 75 98 331
kerstin.pirard@telia.com

Jane Saleskog, *Gymnasieskolan IVIK*

Mörtjuksvägen 18
370 10 Bräkne-Hoby
0457 81266
siggeboda@gmail.com

Ledamot, annonser

Maria Pettersson, *gymnasieskolan*
IVIK, Berzeliusskolan
Box 3129
580 03 Linköping
0767 77 99 55
413pettersson@telia.com

LiSetten red

Annika Bergström, *grundskolan*
Guldpokalsgatan 2B
417 16 Göteborg
0768 68 10 99
annika.bergstrom6@comhem.se

Bosse Thorén, *lärarutbildning/högskola*

Tomtegränd 8A
856 42 Sundsvall
073 840 99 08
bth@du.se

Suppleanter

Anna Kumlin, *komvux, sfi*
Änggatan 20
462 34 Vänersborg
070 663 13 52
kumlin.anna@telia.com

Kirsti Kokkonen *Södergren,*

grundskolan, Fk
Backen Slandrom 225
832 93 Frösön
070 552 6212
kirsti.sodergren@zonline.se

Revisorer

Sonja Wolf, *ordinarie*
Tönsbergsgatan 10
164 39 Kista

Yvonne Uhlén

Nybrogatan 6
852 31 Sundsvall

Valberedning

Lena Lindbäck, *Sundsvall*
Annika Kwick, *Göteborg*
en vakant

Kontaktpersoner

för lokalföreningar

Göteborg

Lina Carlsson
Frölundaborgs allé 4
417 76 Göteborg
lina.carlsson@bergsjon.goteborg.se

Mitt-LISA

Karin Gunnarsson
Luleåvägen 343
857 31 Sundsvall
karin.gunnarsson@skola.sundsvall.se

Stockholm

Ellinor Blanco
Skånegatan 109
116 35 Stockholm
08-642 54 29
ellinor.blanco@utbildning.stockholm.se

Hur blir jag medlem?

Betala in 280 kronor på
Riksförbundet lärare i
svenska som
andraspråk
plusgiro 468 36 62-3.
Ange namn, adress och
val av eventuell lokal-
förening.

LiSetten nr 1

- 2 Styrelsen i Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk**
- 4 Ordföranden har ordet**
- 6 Verksamhetsberättelse**
- 8 Kallelse till Årsmöte 2011**
- 9 Inbjudan**
- 10 Språk- och kunskapsutveckling**
- 12 Aktuellt våren 2011/Nationellt centrum för svenska som andraspråk**
- 13 Reading to Learn – Stockholm**
- 16 Reading to learn – Bagarmossen**
- 17 Språkforskningsinstitutet i Stockholm**
- 18 Två mycket användbara böcker**
- 19 Låt språket bära – recension av genrepedagogik i praktiken**
- 20 Barn av sitt språk**
- 23 Projektet "Livets träd"**
- 26 Läsglädje med böcker från hela världen**

Redaktionen vill rikta ett stort tack till alla som hjälpt till att göra nr 1 av LiSetten 2011. Riksredaktionen skulle uppskatta läsarnas reaktioner på tidningens innehåll och utformning. Skicka in texter och bilder för att sprida era erfarenheter till kollegor runt om i landet. Respektive skribent ansvarar för sin text.

På väg i rätt riktning?

Av Birgitta Anstrin-Åstedt

Det har varit en lång vinter. Nu smälter snön. Våren närmar sig. Jag tycker inte det finns så många småfåglar här som det brukar finnas. Många har nog inte överlevt vintern. En och annan talgoxe har förstås börjat sjunga av glatta livet. Jag ser dem hoppa runt, ut och in i fågelhuset och äta frö, när jag sitter här och skriver.

Snart får vi medlemmar i LiSA träffas igen på årsmötet, som denna gång äger rum i Sundsvall. Försök att ta er dit om ni kan. På eftermiddagen blir det ett intressant föredrag på Mittuniversitetet med Annika Löthagen som arbetat i många år inom Läskampanjen i Botkyrka och som på senare tid utkommit med flera böcker. Se inbjudan i detta nummer av tidningen. Välkomna!

Denna vinter har debatten åter varit livlig kring elevernas betyg och läsförmåga. Några klipp:

”Svenska elever halkar efter i världen. Nästan var femte svensk 15-åring når inte basnivån i läsförståelse, enligt en internationell undersökning” (Svd -101208). Undersökningen var den senaste PISA-undersökningen som kom i början av december. ”Skolresultaten har sjunkit dramatiskt i Sveriges socialt utsatta områden. Det visar nya siffror från Statistiska centralbyrån. Utbildningsministern uppmanar kommunerna att satsa mer pengar på skolor i de berörda stadsdelarna” (svt.se Rapport, januari -11). Pedagoger och

myndigheter grubblar över tänkbara orsaker. ”Ensamarbetet har ökat i skolorna. Eleverna arbetar mer på egen hand och får mindre lärarledd undervisning” menar Helén Ängmo på Skolverket. Friskolorna har ökat och därmed ökar segregationen mellan dessa och skolor i utsatta områden. ”Skolan har decentraliserats och staten har under lång tid inte tagit sitt ansvar” säger Metta Fjellkner, Lärarförbundet. I januari publicerades en artikel i Svd, som hänvisade till att man inte tar hänsyn till skillnader i barns och ungdomars begåvningsresurser. Alla elever ska klara godkänt i matematik, engelska och svenska för att komma in på ett gymnasieprogram. Men i Finland går det så bra. Där har man dock tagit emot ytterst få invandrare.

Orsakerna till dagens resultat kan vara många. Märkligt är dock att man i debatten inte tar hänsyn till att Sverige under de senaste åren tagit emot ett stort antal flyktingar. Många har varit barn från områden, där skolgången varit bristfällig på grund av krig och oroligheter. Dessutom tar det 5-8 år innan en elev tillägnat sig en svenska, ett skol-språk, som fullt ut kan användas för att klara sina studier med gott resultat. Det är vanliga barn som kommer och de måste få tid på sig att lära sig ett nytt språk och en ny kultur.

Jag blev mycket intresserad av den granskning av arbetet med flerspråkiga barn och elever i förskolor och skolor i

12 kommuner, som Skolinspektionen publicerade den 30 november. Av denna framgår att i många av de granskade förskolorna och skolorna har man ett svagt flerspråkigt och interkulturellt perspektiv. Modersmålet får inte den ställning det borde ha i skolorna. I detta nummer av LiSetten finns en sammanfattning av denna granskning, som väcker många frågor.

Vad bör man då göra? Hur ska lärare bli bättre på att möta de flerspråkiga barnens och elevernas behov? Glädjande nog finns det goda exempel på satsningar som visar vägen. I detta nummer med fokus på Stockholm, ges mycket utrymme för att presentera förslag och lösningar på denna

fråga. I Stockholm har man under ledning av Språkforskningsinstitutet vid Utbildningsförvaltningen haft ett projekt, som pågått under läsåret 2009-2010. Det känns roligt att kunna sprida resultaten till flera delar av landet. Det handlar om "Reading to Learn" efter australiensisk modell. Du kan läsa en sammanfattning av projektrapporten från Språkforskningsinstitutet i denna tidning, liksom en berättelse från Bagarmossens skola, som visar några lärares upplevelser av att arbeta enligt "Reading to Learn". Det är ingen lätt väg att gå. Den kräver kompetensutveckling av lärare, men det är ju det vi efterlyser! En god lärarutbildning behövs också, som bättre är dagens är anpassad efter det Sverige vi har idag. ■■■

Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk

VERKSAMHETSBERÄTTELSE ÅR 2010

Styrelsen för Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk avger härmed sin verksamhetsberättelse för verksamhetsåret 2010-01-01 – 2010-12-31

Ordförande	Birgitta Anstrin-Åstedt	Stockholm	Förskolan, grundskolan, sfi
Vice ordf	Ellinor Blanco	Stockholm	Gymnasieskolan
Kassör, matrikel	Berit Renqvist	Piteå	Gymnasieskolan
Sekreterare	Monica Andersson	Ängelholm	Förskolan, grundskolan
Lisettenred.	Annika Bergström Bosse Thorén	Göteborg Sundsvall	Grundskolan, vuxenutbildning Högskola, lärarutbildning
Annonser	Maria Pettersson	Linköping	Gymnasieskolan
Övriga ledamöter	Kerstin Pirard Jane Saleskog	Jönköping Bränke-Hoby	Grundskolan Grundskolan, gymnasieskola
Suppleanter	Anna Kumlin Kirsti Kokkonen Södergren	Vänernsborg Frösön	Komvux-sfi Grundskolan, Fk
Valberedning	Lena Lindbäck Annika Kwick Vakant	Sundsvall Göteborg Stockholm	
Revisor	Sonja Wolf, ordinarie Yvonne Uhlin, suppleant	Stockholm Sundsvall	

Medlemskap

Alla, som är intresserade av flerspråkiga elevers utbildning och språkutveckling i Sverige, i alla skolformer, är välkomna som medlemmar i Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk, LiSA. Det gäller utbildningen för barn, ungdomar och vuxna, födda i eller inflyttade till landet.

Medlemmarna kan vara lärare, modersmålslärare, skolledare, lärarutbildare, politiker etc.

Medlemmarna i Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk är om möjligt organiserade i lokalföreningar runt om i landet. Vid verksamhetsårets utgång fanns tre lokalföreningar: Stockholms-LiSA (92 medl.), Göteborgs-LiSA (118 medl.) samt i norr Mitt-LiSA (56 medl.) samt 55 medlemmar i riksförbundet. Antalet enskilda medlemmar i LiSA var 317 vid utgången av året. Dessutom prenumererade 90 skolor och institutioner på tidningen "LiSetten". Medlemsavgiften var 280 kr för enskilda medlemmar, i vilket ingår prenumeration på tidningen. Medlemmarna kan även delta i lokalföreningars olika program. Medlemsavgiften för studenter och pensionärer var 120 kr. För skolor och institutioner var prenumerationsavgiften 460 kr. "LiSetten" når alltså betydligt fler än medlemmarna,

eftersom skolor och institutioner får tidningen. Styrelsen uppmanar dock till ett personligt medlemskap, inte minst för att medlem då om möjligt kan delta i en lokalförenings program. Vi uppmanar även enskilda medlemmar att inspirera den lokala skolan att prenumerera på "LiSetten", så att dess innehåll når en större läsekrets, vilket är en spridning av kunskaper kring våra flerspråkiga elever till en låg penning.

Lokalföreningarna

Under senare år har lokalföreningarna i Västerås och Uppsala lagts ner. Medlemmarna har uppgått i Stockholms-LiSA. Lokalföreningen i Göteborg, Göteborgs-LiSA, omfattar nu Västra Götalands-regionen. Mitt-LiSA har en stor geografisk spridning norrut, från Sundsvall. Genom vår kassör sker en ständig uppdatering av den totala matrikeln i Riksförbundet för att få en korrekt bild av antalet medlemmar i respektive förening. Under senare år har medlemsantalet minskat. En trolig orsak kan vara att många i den första utbildade generationen lärare i svenska som andraspråk under senare år gått i pension.

Lokalföreningarna ska enligt Riksförbundets stadgar hålla sina årsmöten på våren före Riksförbundets årsmöte. Dessa ska sedan ha skickat sina årsmötesprotokoll, en ekonomisk redovisning samt revisionsberättelse till Riksförbundets styrelse före Riksförbundets årsmöte. Detta ska underlätta för Riksförbundet att ta ställning till ev. inkomna ansökningar till viss verksamheten i lokalföreningen och för utdelning av årets ev. generella bidrag. Lokalföreningarna har möjlighet att ansöka om bidrag för att anordna program och kompetensutveckling. Det årliga bidraget från Riksförbundet till en lokalförening grundar sig på medlemsantalet. Under år 2010 utbetalades 21 690 kr till lokalföreningarna i bidrag.

Styrelsens arbete

Under året har totalt fyra styrelsemöten och ett årsmöte ägt rum. Till styrelsemötena har ledamöterna rest till Stockholm från hela landet, med övernattnig, varför dessa möten är en större kostnad för föreningen. År 2010 uppgick kostnaden för styrelsemöten och årsmötet till sammanlagt c:a 70 200 kr. Riksförbundets styrelse hade möten den 24/1, den 24/4 i samband med årsmötet, den 12/9 samt den 21/11.

Årsmötet ägde rum den 24/4 i Göteborg. Dagen inleddes med själva årsmötet. På eftermiddagen erbjöds en föreläsning med Kenneth Hyltenstam, som föreläste över ämnet "Startålderns och den individuella språkbegåvningens roll vid andraspråkstillägnande". Den nya styrelsen hade ett konstituerande möte den 12 september.

Under Riksförbundets styrelsemöten har bl.a. aktuella medlemsfrågor i lokalföreningarna behandlats. Det ekonomiska läget samt det aktuella medlemsantalet i förbundet har presenterats av kassören. Sammanställningen av medlemstidningen "LiSetten" och de brev riksförbundet mottagit har diskuterats, liksom debatten i media kring nyanlända flerspråkiga elever och sfi-elever, förslag till nya kursplaner mm. Att tidningen "LiSetten" numera trycks helt i färg av Trydells i Loholm har varit ett lyft.

Nyrekryteringen av medlemmar är en viktig fråga för Riksförbundet. Hur kan vi synas mer utåt? Riksförbundet deltog därför i ett antal konferenser

under året. Den 18-19 mars deltog vi i konferensen "Flerspråkighet i fokus" i Stockholm, den 16 april deltog vi i Skolverkets konferens kring "Nyanlända elever", den 27-28 maj deltog vi i de s.k. Sfi-dagarna, Essinge konferens i Stockholm. Den 21-22 medverkade LiSA:s ordförande i IQPC:s sfi-konferens som moderator, samt presenterade LiSA. Vid dessa tillfällen delade vi ut broschyrer om LiSA och gratisnummer av tidningen "LiSetten" samt berättade för konferensdeltagarna om föreningen.

Ekonomi

Styrelsen har under året ansökt om och erhållit bidrag från Skolverket på 37 100 kronor. Vi har ansökt om nytt bidrag till ämneslärarförening inför 2011. Det ekonomiska resultatet för 2010 är ett överskott på 15 883 kronor. Detta är ett betydligt mindre resultat än året innan.

Ämnesutveckling, opinionsbildning och skrivelser

Förbundet har inte erhållit några remisser från myndigheter och departement år 2010. Styrelsen har dock aktivt följt diskussionen kring de nya kursplanerna för grundskola och gymnasium i svenska som andraspråk i ett webb-forum på Skolverket. Vi har kontinuerlig kontakt med Nationellt centrum för svenska som andraspråk och publicerar aktuellt ur deras program i vår tidning. Via vår hemsida www.lisa-riks.se har några arrangörer av konferenser och kurser annonserat dessa.

För Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk

Stockholm den 3 februari 2011

Styrelsen

*Birgitta Anstrin-Åstedt
Monica Andersson
Maria Pettersson
Berit Renqvist
Annika Bergström
Bosse Thorén
Kerstin Pirard
Elinor Blanco
Anna Kumlin
Kirsti Kokkonen Södergren
Jane Saleskog*

Kallelse till ÅRSMÖTE 2011

Plats: Mittuniversitetet "Åkroken", sal L 111
Holmgatan 10, Sundsvall

Datum: Lördagen den 9 april 2011

Tid: Årsmöte kl. 10.00 – 12.00
Föreläsning, kl. 13 – 16.00

DAGORDNING

- § 1 Mötets öppnande.
- § 2 Årsmötets behöriga utlysande
- § 3 Godkännande av dagordningen.
- § 4 Val av ordförande för årsmötet.
- § 5 Val av sekreterare för årsmötet.
- § 6 Val av justeringsmän tillika rösträknare.
- § 7 Styrelsens verksamhetsberättelse.
- § 8 Ekonomisk redovisning.
- § 9 Styrelsens ansvarsfrihet
- § 10 Motioner.

Den dag dagordningen skrivs har inga motioner inkommit till styrelsen. Motioner till årsmötet kan lämnas till styrelsen senast två veckor före årsmötet.

- § 11 Avgifter.
- § 12 Val av styrelseledamöter.
- § 13 Val av ordförande.
- § 14 Val av revisorer och revisorssuppleant.
- § 15 Val av valberedning.
- § 16 Övriga frågor.
- § 17 Mötets avslutning.

INBJUDAN

Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk och Mitt-LiSA hälsar Dig välkommen till årsmöte och kompetensutvecklingsprogram den 9 april 2011

- Plats:** Mittuniversitetet "Åkroken", sal L111, Holmgatan 10, Sundsvall
- Datum:** Lördagen den 9 april 2011
- F.m:** ÅRSMÖTE för medlemmar kl. 10.00 – 12.00
- E.m:** FÖREDRAG kl. 13.00 – 16.00. Kaffe serveras. Alla välkomna!

Annika Löthagen föreläser över ämnet "Lyft språk- och ämneskunskaper på samma gång"

Avgift föredrag:

Medlemmar i LiSA – ingen avgift

Övriga 280:-. Betalas via pg 468 36 62-3, och innefattar medlemskap och prenumeration på tidningen LiSetten 2011

Anmälan senast 12/4:

Medlem: Anmäl till ÅRSMÖTET samt/eller FÖRELÄSNING via mail till birgitta.anstrin@gmail.com
Skriv "LiSA 9/4", namn, "medlem" och vad du avser komma till.

Anmälan föreläsning + bli medlem:

1 Anmäl via mail till birgitta.anstrin@gmail.com

Skriv "Föreläsning, LiSA 9/4 – ny medlem" och ange namn, hemadress

2 Betala även in 280:- till LiSA:s pg. 468 36 62-3, vilket förutom dagens program inkluderar medlemskap i LiSA för 2011. Meddela namn, adress, önskan om ev. lokalförening (Stockholms-, Göteborgs- el. Mitt-LiSA).

För information, kontakta

Birgitta Anstrin-Åstedt, ordf. Riks-LiSA, tel. 0704 94 94 15

VÄLKOMNA!

Språk- och kunskapsutveckling

för barn och elever med annat modersmål än svenska

I slutet av november presenterade Skolinspektionen en rapport med ovanstående titel. Rapporten är resultatet av en granskning i 12 kommuner och ger många tankar kring hur vi i förskola och skola ska kunna ge en likvärdig utbildning för alla barn, även de med annat modersmål än svenska. Nedanstående artikel består av utdrag ur Skolinspektionens granskningsrapport.

Sammanställning av Birgitta Anstrin-Åstedt

V ar femte grundskoleelev har utländsk bakgrund. Skolinspektionen har därför undersökt hur förskolan och grundskolan arbetar med språk- och kunskapsutveckling för att ge flerspråkiga barn och elever förutsättningar att nå de nationella målen. Det är sällsynt att förskolan och skolan låter verksamheten påverkas av att det finns barn som har en utländsk bakgrund och är flerspråkiga, visar det sig i en specialstudie, som Skolinspektionen presenterade i slutet av november (se rapporten "Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska", 2010:16, via Skolinspektionens hemsida). Granskningen omfattar 21 förskolor och 21 grundskolor i totalt 12 kommuner. Den grundas på deltagande observationer i förskolor och i klassrum, enkät till föräldrar (på 25 språk), intervjuer med förvaltningspersonal, central ledning för modersmålsundervisningen, ledning för förskola respektive skola, personal och elever.

– Alla barn i Sverige har en ovillkorlig rätt till utbildning, oavsett om man har svenska som modersmål eller inte. Vi ser att förskolan och skolan har ett generellt intresse för flerspråkiga barns olika erfarenheter och bakgrund. Men man glömmar ofta bort dessa erfarenheter när man planerar verksamheten. Följden blir att barnens språk- och kunskapsutveckling bromsas och de får onödigt svårt att nå målen i skolan, säger Agneta Ericsson, projektledare, Skolinspektionen.

Granskningens resultat är inte generella för alla förskolor och skolor i landet, men ger exempel både på problem och

på vad som kan göras för att förbättra språk- och kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga barn.

Skolinspektionens huvudsakliga slutsatser

Även om granskningen också sett exempel på verksamhet och undervisning av god kvalitet, så visar resultaten framför allt att arbetet med att ge flerspråkiga barn förutsättningar för en optimal språk- och kunskapsutveckling på många håll har stora brister. Bristerna gäller i de flesta fall generella svagheter i förskolornas och skolornas arbete med språk- och kunskapsutveckling. Även om vi i granskningen har utgått från de flerspråkiga barnens behov kan vi se att samma arbetssätt som gagnar dessa barn också skulle gagna alla barn i förskola och skola, oavsett vilka modersmål barnen har. Att utveckla språk och kunskaper är något som barn gör kontinuerligt, men den språkutveckling som, exempelvis, sker under svenskämnet är ofta isolerad från övriga ämnen. Innehållet i ämnesundervisningen, som ofta följer den svenska skoltraditionen, används också sällan för att göra utblickar eller ta upp diskussioner med eleverna utifrån deras erfarenheter. För att kunna bygga verksamheten på det som barnen har med sig i form av språkliga och ämnesrelaterade kunskaper måste också barnen göras mera delaktiga i utformningen både när det gäller form och innehåll.

Granskningen vill dock poängtera, att brister i det språk- och kunskapsutvecklande arbetet har väsentlig betydelse framför allt för de flerspråkiga barnen som

samtidigt ska utveckla det svenska språket och ämneskunskaper. De får sämre förutsättningar att nå de nationella målen.

Skolinspektionen lyfter i första hand följande slutsatser om de granskade förskolorna och skolorna:

- Svagt flerspråkigt och interkulturellt perspektiv. Det är sällsynt att förskolan och skolan kopplar verksamheten till något som det flerspråkiga barnet känner igen och som skulle kunna skapa sammanhang och förståelse.
- Trygghet tar över. Många förskolor präglas av en inställning att flerspråkiga barn framför allt behöver trygghet. Förskolans uppdrag att stimulera och utmana barnen i deras lärande får därmed inte det utrymme det borde ha.
- Personalen saknar kunskap om barnen. Personalen vet oftast bara vilka språk barnen talar, och inget mer. I aktiviteter och undervisning tar man sällan tillvara barnens olika erfarenheter och kulturella bakgrunder.
- Modersmålsundervisningen lever sitt eget liv. Skolan ser utvecklingen av modersmål som ”någon annans ansvar”, ibland en modersmålslärares, ibland föräldrarnas. Skolan följer sällan upp resultaten i ämnet och elevens kunskapsutveckling nämns sällan i utvecklingsamtalen eller i elevernas individuella utvecklingsplaner.
- Oklart om ämnet svenska som andraspråk. Ämnet hanteras ofta som ren färdighetsträning utan sammanhang med det övriga innehållet i skolan.

Skolinspektionens rekommendationer

De flerspråkiga barnen är individer med olika erfarenheter, behov, intressen och, inte minst, språklig och kunskapsmässig nivå. Skolinspektionen lyfter fram flera exempel på vad rektor och personal kan göra för att ge varje flerspråkigt barn bra förutsättningar att nå de nationella målen:

De flerspråkiga barnen är en heterogen grupp med stora individuella skillnader, bland annat när det gäller erfarenheter, behov, intressen och, inte minst, språklig och kunskapsmässig nivå. För att ge dessa barn optimala förutsättningar att nå de nationella målen behöver de granskade förskolorna och skolorna i högre utsträckning:

- Ha höga förväntningar och utmana de flerspråkiga barnen i deras lärande.
- Se lärandet i förskolan som en viktig del i den helhet som består av omsorg, fostran och lärande.
- Förbättra kartläggningen i förskolor och skolor av de flerspråkiga barnens erfarenheter, kunskaper, språkliga förmågor och livsmiljö. Ta tillvara denna information för att utforma en verksamhet respektive undervisning som anpassas till barnen och har anknytning till deras erfarenhetsvärld.
- Ha ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i förskolor och skolor där språket sätts in i ett sammanhang som ger mening och förståelse.
- Skapa ett sammanhang, i skolornas undervisning, där språk- och kunskapsutveckling hänger ihop och arbetet med språkutveckling ingår i alla skolans ämnen i syfte att skapa mening och förståelse hos eleven.
- Utveckla undervisningen i svenska som andraspråk och även arbeta aktivt för att tydliggöra ämnets betydelse för

elevernas möjlighet att lära sig förstå och använda det svenska språket.

- Se till att de elever i grundskolan som behöver det, får studiehandledning på modersmålet.
- Utveckla samverkan mellan modersmåls lärare och övriga lärare så att modersmålsundervisningen får ett samband med undervisningen i övriga ämnen och blir en likvärdig del i elevens totala undervisning.
- Ta ett större ansvar för uppdraget att förskolan ska medverka till att barnen utvecklar sitt modersmål. Så att detta blir allas uppdrag och sker på ett sätt som är i enlighet med läroplanens intentioner och ger barnet sammanhang.

Skolinspektionens kommentarer till resultaten

I våra samtal med ledning och personal i de granskade verksamheterna framkommer en positiv inställning till mångkulturalitet och flerspråkighet. Här finns också en medvetenhet om betydelsen av ett språkutvecklande arbetssätt, av att ta tillvara barnens erfarenheter och insikten om att ett utvecklat modersmål gagnar kunskapsutvecklingen. Men, denna insikt innebär inte att det idag finns ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt som gagnar de flerspråkiga barnen. Tvärtom visar granskningen, att det i flera av verksamheterna finns en rad områden som behöver utvecklas, en utveckling som skulle gagna alla barns språk- och kunskapsutveckling, men i synnerhet de flerspråkiga barnens.

Vi har frågat oss varför en positiv inställning, såväl hos ledning som hos personal, inte slår igenom i själva arbetssättet. Det handlar om att medarbetarna i skolan måste förflytta sig från en positiv inställning, och i bästa fall en medvetenhet om vad som krävs till att förändra sitt beteende, sitt sätt att arbeta. I den här granskningen lyfter vi bland annat fram vikten av att anpassa undervisningen efter elevernas erfarenheter och intressen. Vi kan konstatera att personalen i liten utsträckning skaffar sig kunskap om barnen och att verksamheten inte påverkas av barnens erfarenheter, behov och intressen.

Vi vet att de flerspråkiga barnens språk- och kunskapsutveckling hänger samman och måste stimuleras i alla verksamheter. Barnens och elevernas språkutveckling gynnas av samspelet med andra och sammanhangen ger förståelse, både språkligt och kunskapsmässigt. De känner då också att deras modersmål blir en integrerad del i deras egen kunskapsutveckling. I många av de förskolor och skolor som vi har besökt ses emellertid språkutvecklingen som en isolerad del i utbildningen och i skolan ser vi hur undervisningen i ämnet svenska genomförs utan samband med övriga ämnen. Många av de slutsatser vi drar i denna rapport om hur arbetet i skolan och förskolan borde vara upplagt för att gagna de flerspråkiga barnens utveckling skulle gagna alla barn. När det gäller undervisningen i ämnet svenska blir detta extra tydligt och ett exempel på detta är elevernas bristande möjligheter att träna sin kommunikationsförmåga, att producera egna texter samt analysera och diskutera texter. Undervisningen i ämnet svenska saknar dessa inslag i stor utsträckning, medan reproduktion av texter förekommer flitigt.

Skolinspektionen brukar framhålla vikten av högt ställda förväntningar på eleverna i skolan. Det lyfts ofta fram som en av de främsta framgångsfaktorerna. När det gäller de flerspråkiga barnen är det av avgörande betydelse att betona en sådan framgångsfaktor. Det är sannolikt lättare för majoritetssamhällets företrädare att sänka förväntningarna på dem som inte har svenska som modersmål, ett synsätt som ofta motiveras i termer av förståelse och omtanke.

Granskningen har inga färdiga svar eller enkla lösningar på dessa komplexa frågor. Det vi har sett och hört under vår granskningsprocess har självklart väckt olika tankar och funderingar hos oss. Vi lever i en global värld där det globala perspektivet borde ingå som en självklar del i alla barns kunskapsutveckling. Förändringarna i vårt samhälle ger nya förutsättningar för arbetet i förskolan och skolan. Nya förutsättningar, som ställer krav på vilja, beredskap och kompetens för att, som lärare i förskola och skola, ständigt ompröva och utveckla verksamheten i förhållande till de barn som finns i gruppen. En del av förklaringen kan vara, att diskussionen om vad de nya förutsättningarna kräver i förhållande till tidigare arbetssätt och innehåll, inte kontinuerligt förs i skolan. Medarbetarna i skolan och förskolan utvecklar ingen gemensam syn på

lärande och vilka förutsättningar som är de optimala för barns språkutveckling och hur denna hänger ihop med deras kunskapsutveckling. Det handlar också om vikten av att ständigt diskutera vad som är viktig kunskap i dagens globala värld och i ett samhälle där människor med olika modersmål och olika kulturer lever tillsammans. Sverige har mer än 50 år av invandring. Men det är kanske först nu som

”- Alla barn i Sverige har en ovillkorlig rätt till utbildning, oavsett om man har svenska som modersmål eller inte.”

detta på ett mer genomgripande sätt syns i samhället. Det finns en eftersläpning när det gäller samhällets sätt att hantera förändringarna. I skolan krävs kompetensutveckling för att arbeta med flerspråkighet och interkulturalitet.

Specifikt för skolan finns ett av problemen i synen på svenskämnet i förhållande till att utveckla en förmåga att behärska det svenska språket i skolans alla ämnen. Skolan med sin tradition och sin ämnesuppdelning har också barriärer och revir som kan hindra barns lärande att bli en helhet, barriärer mellan svenskämnet, övriga ämnen och modersmålsämnet. ■■■

Nätverksträffar och seminarier våren 2011

Samtliga nätverksträffar och seminarier är heldagar. Kostnad: 1.000 kr (exkl. moms), kaffe och lunch ingår. För anmälan och uppdaterad information, se: www.andrasprak.su.se > Kalendarium

• **Nätverksträff för lärare inom IVIK – Stockholm, 11 mars**

Peter Gröndahl, Skolverket, informerar om de kommande introduktionsprogrammen, särskilt språkinstruktionen.

• **Nätverksträff för lärare och skolledare i kommuner med liten sfi-verksamhet – Eslöv, 16 mars**

Nyheter från myndigheter, forskning och viktiga utvecklingsområden. Seminarier kring vuxenpedagogik och yrkesinriktad språkutbildning. Skatteverkets information riktade mot sfi-deltagare. Personal från sfi-utbildningen i Eslöv medverkar.

• **Nätverksträff för sfi-rektorer/sfi-ansvariga – Göteborg, 21 mars**

Information och nyheter från myndigheter, forskning och viktiga utvecklingsområden. Etableringsreformen kommer att diskuteras. Skolverkets undervisningsråd Suzanne Mehrens och Helena Wintgren medverkar.

• **Nätverksträff för lärare i svenska som andraspråk i**

gymnasieskolan – Stockholm, 23 mars

Fredrik Harstad, lärare och läromedelsförfattare, föreläser utifrån sitt deltagande i Skolverkets arbete med ämnesplanen i svenska som andraspråk.

• **Nätverksträff kring läs- och skrivsvårigheter/dyslexi hos vuxna invandrare – Halmstad, 6 april**

• **Seminarium om uttal, för lärare i svenska som andraspråk/sfi – Stockholm, 14 april**

Föreläsare är Bosse Thorén, Högskolans Dalarna.

• **Nätverksträff för lärare som arbetar med nyanlända elever, årskurs 1–9 – Stockholm, 29 april**

• **Nätverksträff för lärare inom grundläggande vuxenutbildning, med ämnesövergripande svenska som andraspråksperspektiv – mellersta Sverige, mitten av april**

• **Nätverksträff för lärare och skolledare i kommuner med liten sfi-verksamhet – mellersta Sverige, mitten av april**

”Reading to Learn”

– ett projekt i Stockholms skolor 2009-2010

Av Birgitta Anstrin-Åstedt

Detta är en kort beskrivning av ett framgångsrikt pilotprojekt som ägt rum i sju stockholmsskolor under läsåret 2009-2010, under ledning av Språkforskningsinstitutet, Utbildningsförvaltningen i Stockholm. Projektet blev så lyckat att det fortätter i år i tredubbel skala!

Projektet ägde rum i sju skolor och omfattade 404 elever från 17 klasser, från åk 1 till gymnasiet. Skolorna hade mycket varierande socio-ekonomisk status. 22 lärare medverkade i projektet med speciellt fokus på 58 av eleverna, för vilka mer omfattande data samlades in. Som konsult och utbildare i projektet fungerade Claire Acevedo, en internationellt erfaren litteracitetsutvecklingskonsult med många års erfarenhet av att implementera programmet *Reading to Learn* i Australien. Dr David Rose, som har utvecklat *Reading to Learn*, ett program som visat sig vara mycket effektivt för språk- och läsutvecklingen hos elever i Australien, medverkade också i samband med avslutningen av projektet. Projektet har haft för avsikt att efterlikna det upplägg som gjort motsvarande projekt så

framgångsrika i Australien. Projektet finns redovisat i ”A report on school-based Action Research” – ”Will the implementation of Reading to Learn in Stockholm schools accelerate literacy learning for disadvantaged students and close the achievement gap?” (Claire Acevedo, Språkforskningsinstitutet 2010).

Bakgrund

Under mitten av 2000-talet ägde en större satsning på kompetensutveckling kring flerspråkiga barn och elever och deras språk- och kunskapsutveckling rum i Stockholms förskolor och skolor. Den följdes 2007 av satsningar på studiecirkel kring boken ”Stärk språket, stärk lärandet” av Pauline Gibbons, Australien. Ett antal handledare utbildades för att sedan i sin tur kunna leda sina kolleger i en studiecirkel kring denna bok. Därmed var grunden lagd för att motivera skolor inför projektet.

Övergripande mål

Syftet med *Reading to Learn* var att förbättra läs- och skrivförmågan samt lärandet hos alla elever och särskilt de som betraktades som lågpresterande. Den bärande frågeställningen under projektet finns i titeln på den aktuella rapporten: dvs ”Kommer implementeringen av *Reading to Learn*

Lärare under Reading to Learn-konferensen 20 maj, med Dr David Rose i mitten.

i Stockholms skolor påskynda litteracitetsutvecklingen för lågpresterande elever och få dem att minska avståndet till de bättre presterande eleverna – closing the gap”?

Metod

- kompetensutveckling av lärare
- projektet som modell för arbetssättet
- handledning av de deltagande lärarna
- insamling av skol-, lärar- och elevdata
- kursmaterial (tryckt och videospelningar) på engelska
- påbörjad utveckling av kursmaterial med svenska exempel
- etablering av e-plattform för kommunikation inom gruppen
- lärarnas reflektion och utvärdering

Datainsamling

- bedömning av elevers skriftliga produktion före och efter projektet
- standardiserat läsförståelsetest före och efter projektet
- lärarnas pågående reflektioner och utvärderingar

Lärarna

De 22 lärare som deltog i projektet var såväl förskollärare, klasslärare, ämneslärare (olika ämnen) och speciallärare. Några av lärarna hade tidigare deltagit i studiecirkeln ”Stärk språket – stärk lärandet”. Också andra insatser ägde rum i samband med projektet, t ex:

Scaffolding for Success with Genre-based Pedagogy, – en handledar-/cirkelledarkurs som är baseras på en cd som är speciellt framtagen som en introduktion till genrepedagogiken för svenska lärare. Kursens deltagare har bildat ett nätverk för med återkommande träffar där kunskaperna fördjupas. För denna grupp lärare bjöds Associate professor Kristina Love in till den ”dela-med dig-konferens” som Språkforskningsinstitutet ordnade i samband med insatsernas avslutning i maj 2010. Kristina Love kom från universitetet i Melbourne och hon har lång erfarenhet av den australiensiska genrepedagogiken och har bl.a. utvecklat undervisningsmaterial för lärarutbildningen och kompetensutvecklingsinsatser för lärare.

Lärarnas förväntningar på projektet

Alla ska lyckas!

Hitna ett sätt att arbeta med texter (läsa och skriva) i SO och NO

Stötta svaga elever

Utveckla elevers kunskap om språket

Utveckla mina sätt att undervisa

Få mina elever att läsa och skriva på en nivå som får dem att känna sig duktiga och tillräckligt bra

Ge alla elever möjlighet att lyckas

Minska avståndet mellan elever

Projektet genomfördes genom att lärarna deltog i fyra workshops spridda över hela läsåret. Där fick de kunskap om olika undervisningsstrategier och teoretiska kunskaper om hur skolans ämnen kommunicerar kunskap via olika slags texter. De fick också se exempel på undervisningssättet via

dvd-inspelade lektioner. Mellan workshoparna implementerade lärarna arbetssättet i sina klassrum och på sina skolor. I nästa steg fick de besök i sina skolor av utbildarna från Språkforskningsinstitutet. Då diskuterades implementeringen med lärarnas egna video inspelade lektioner som grund. Lärarnas upplevelser och elevernas reaktioner togs också upp vid besöken. Allt eftersom projektet fortskred fördjupade lärarna sin kunskap i språk- och läsutvecklingens pedagogik. Under projektets gång tillkom nytt elevmaterial att reflektera kring. I ett senare stadium kunde de ursprungliga lärarna sprida sina erfarenheter till nya kolleger.

Eleverna

I dag har var femte elev i svensk skola utländsk bakgrund. Allt fler nyanlända kommer från mindre utvecklade länder och länder där det råder krigstillstånd. I en OECD rapport 2009:8 har Taguma et.al. poängterat ”*It is of critical importance that teachers and school leaders enhance the multicultural perspective in teaching practice and school management. ... it is a priority in Sweden to raise the quality of teachers by providing extra funding to teachers' education and training... Teacher education and training could include priority components such as formative assessment, action-research, second language acquisition, and intercultural education.*”

Totalt 404 elever från 17 klasser deltog i projektet. Eleverna var en blandning av hög- och lågpresterande elever. Varje lärare uppmanades att samla data från sex särskilt utvalda elever. Av planerade insamlade data från planerade 102 elever blev resultatet att endast data för 58 elever var komplett. Trots det visade insamlade data samma positiva tendenser som de resultat man erhållit i Australien.

Arbetet i klassrummet

Arbetssättet enligt *Reading to Learn* bygger i korthet på gemensamma detaljerade genomgångar av texter i klassen i olika ämnen och genrer. Den stora skillnaden mellan *Reading to Learn* och genrepedagogik i allmänhet, är att läraren i *Reading to Learn* förändrar sitt sätt att samtala med klassen och samtidigt ger eleverna så mycket stöttning att det blir möjligt för alla elever att delta i klassrumssamtalen på ett framgångsrikt sätt. Läraren ställer inte frågor på samma sätt som annars är vanligt vid textarbete, för att undvika att bara vissa elever kan svara på frågorna. Denna förändring har visat sig vara mycket svår för lärarna, eftersom de är så vana vid att bygga upp sin undervisning genom att ställa frågor. I *Reading to Learn* måste läraren alltid stötta eleverna så mycket att **alla** elever framgångsrikt kan svara, innan han/hon ställer en fråga. Lärarna behöver noggrant planera vad de ska säga och vilken stöttning de ska ge i samband med textarbetet, men de deltagande lärarna tyckte att det var värt mödan när de såg vilket resultat förändringen medförde. De förvånades över hur aktiva och engagerade de elever som vanligtvis brukade vara tysta och oengagerade blev, när de förändrade sitt sätt att tala med klassen. Förutom det detaljerade textarbetet innehåller *Reading to Learn* också gemensamt och individuellt skrivande.

Att planera, implementera och utvärdera strategierna inom *Reading to Learn* kräver pedagogisk förmåga på hög nivå hos läraren, både vad gäller undervisningen i klassrum-

met, valet av texter och textanalysen. Det krävs också övning i att kunna bedöma elevernas framsteg. Detta program är mer krävande än många andra, men det är basen för de exceptionella resultat lärare uppnår med sina elever.

Resultatet

Jämförelsen mellan elevernas skriftliga förmågor före och efter projektet visar, liksom i Australien, att det är de lågpresterande eleverna som vunnit mest på projektet. Dessa förbättrade sin skriftliga förmåga med 128% (!) medan de högpresterande eleverna förbättrades med 33%. Detta resultat visar att *Reading to Learn* på 9 månader verkligen kan sägas ha "closed the gap" mellan låg- och högpresterande elever. De medelpresterande eleverna förbättrades med 37%. Rapporten ger flera konkreta exempel på vad detta innebär i några elevers skriftliga produktion. Förbättringarna åtföljs också i resultaten från elevernas läsförståelsetest. De lågpresterande eleverna förbättrade sina resultat med 31%, de medelpresterande med 28% och de högpresterande med 11% i läsförståelsetestet. Gapet, som före projektet var 52% mellan de låg- och högpresterande hade minskat till 38%.

Vad anser nu lärarna om resultatet? De observerade förändringar i relationen lärare-elev liksom i relationerna elever emellan. Följande är exempel på kommentarer insamlade under work-shops när projektet avslutades:

- de kan tränga in i texter bättre, är intresserade av texter
- elever i alla åldrar är djupt intresserade av texter

- de förstår struktur och börjar medvetet konstruera sina texter i faser och stadier
- de producerar texter av högre kvalitet
- elever använder *Reading to Learn*-strategier på egen hand
- de koncentrerar sig mer
- de lämnas inte ensamma med projektarbetet – de arbetar alla med sina lärare
- eleverna förstår innehållet i ämnena bättre
- elever kan protestera mot den nya metodologin i början, men när de ser resultaten blir de engagerade
- Grupper av tidigare marginaliserade elever kunde efter projektet glädjas åt högre status i klassrummet alltefter- som deras möjligheter att aktivt delta förbättrades. Dr Rose refererar till detta fenomen som en "demokratisering av klassrummet" vilket är ett viktigt mål för *Reading to Learn*- programmet.
- Lärarna själva har förändrat sitt arbetssätt. De vågar använda mer utmanande texter.
- *Reading to Learn* har gett dem ett redskap att analysera texter och att motivera elever
- Nu undervisar vi de svagaste eleverna, inte bara de i toppen
- Gemensamt skrivande är en mycket viktig aktivitet
- Modellen ger lärare en struktur att följa

Reading to Learn-pedagogiken i stockholmsprojektet har visat att den förbättrar litteracitets- och kunskapsutvecklingen för alla elever, i alla ämnen, på alla stadier i skolan. ■■■■

nypon förlag - för språkutveckling

Lättläst med humor och allvar

Har man svenska som andraspråk, behöver man under en period lättlästa böcker. Böckerna måste vara åldersadekvata och med ett attraktivt utseende. De får definitivt inte vara barnsliga!

Nypon förlag satsar på lättläst. Vi vet att det finns många ungdomar som kämpar med sin läsning. I samarbete med lärare och bibliotekarier utvecklar vi böcker som lockar till läsning och väcker läsglädje. Det är aldrig för sent att bli en god läsare!

Till alla våra böcker finns gratis lektionsmaterial att ladda ner från hemsidan.

Välkommen till Nypon förlag!

Förlagschef Lena Maria Nordstrand · Mejl: info@nyponforlag.se · Tel: 042- 442 24 20

www.nyponforlag.se

nypon
förlag
En del i spf-utbildning

Reading to learn på Bagarmossens skola

Under läsåret 2009/2010 utbildade sig tre lärare från Bagarmossens skolas högstadium i "Reading to learn". Det var en naturlig fortsättning på ett pågående pedagogiskt utvecklingsarbete som syftade till att stötta våra flerspråkiga elevers språkutveckling.

Av Birgitta Thorander, Lärare i svenska/svenska som andra språk och spanska på Bagarmossens skola

Vi hade under flera år arbetat med flerspråkiga barn och var ständigt öppna för nya möjligheter till språkutvecklande arbetssätt. Bland annat hade vi haft studiecirkel kring Pauline Gibbons bok, Stärk språket, stärk lärandet och där hade vi först kommit i kontakt med genrepedagogiken. Ett strukturerat och medvetet synliggörande av olika delar i en text för att eleverna ska lära sig skriva egna texter som följer normen för det vi kräver i skolan intresserade oss.

Under vår utbildning och i olika pedagogiska sammanhang hade vi mött uttrycket "Skriv med egna ord" vilket för eleverna innebär talspråk. Skolspråket är i alla högsta grad skriftspråkligt och en viktig nyckel till framgång, är utan tvekan förmågan att läsa och skriva. Korrekta svar på prov eller intressanta noveller kräver ett väl utvecklat skriftspråk och det är just det vi betygsätter på högstadiet. Det räcker inte att skriva med egna ord. Man måste skriva med vetenskapligt och skönlitterärt korrekta uttryck. De flerspråkiga barnen behöver med anledning av detta få studera bra exempel på det, för att uppnå ett väl utvecklat skriftspråk och genom Reading to learn fick vi nya pedagogiska redskap i det arbetet.

Dr David Rose från The University of Sydney, utvecklade Reading to learn i Australien, som en fortsättning och en fördjupning av arbetet med genrepedagogik. Han insåg att det inte räckte med en explicit skrivundervisning utan att man också behövde arbeta med läsningen. Med utgångspunkt från den Systemiskt Funktionella Språkmodellen skapade han ett arbetsmaterial som han använde i sitt arbete med aboriginerna i Australien. Resultatet var mycket gott och när materialet började användas i andra elevgrupper med elever som hade engelska som sitt andra språk ökade även de sin utvecklingstakt. Förmågan att använda skolspråket ökade hos samtliga och skillnaden mellan de mest högpresterande och de mest lågpresterande minskade.

På Bagarmossens skola ville vi arbeta språkutvecklande i allmänhet och i synnerhet ville vi vidareutveckla vårt arbete med skriftspråket. Vi ville ge eleverna verktyg för att tillägna sig skolspråket/skriftspråket och vi ville ge de flerspråkiga eleverna läs- och skrivstrategier som skulle ge dem ett ökat ordförråd, och därmed tillgång till ämneskunskaperna,

Hans Erkhammar, Birgitta Thorander och Anette Resare Jansson på Bagarmossens skola.

samtidigt som de blev medvetna om texternas struktur och språkliga mönster. Allt detta skulle ge dem bättre förutsättningar för att klara av kraven i de olika ämnena.

Vi som gick utbildningen 2009/2010 var Hans Erkhammar som är NO-lärare, Anette Resare Jansson som är lärare i Engelska/Franska och jag själv, Birgitta Thorander, som är lärare i Svenska/Svenska som andra språk och Spanska. Vi var alltså två språklärare och en orienteringsämneslärare, vilket var en bra kombination. Utifrån våra olika ämnen hade vi olika erfarenheter av läsning och skrivning vilket resulterade i ett givande utbyte och samarbete mellan ämnena. Utöver vidgade i kunskaper i Reading to learn lärde vi oss också mycket om varandras arbete vilket utgör en viktig del när vi ska planera arbetet med eleverna.

Eleverna gick i år 8 och år 6. Ungefär 40 % var flerspråkiga elever. Många av dem behövde mycket stöttning för att förstå texterna i skolan och i och med kursen i Reading to learn började vi ge dem ett explicit stöd när det gällde att läsa och skriva texter. Vissa avsnitt i texterna som var speciellt innehållsrika och viktiga arbetade vi med "detaljerat", vilket innebär att man går in på djupet och studerar ordgrupper och strukturer i texten. För att vinna tid delade vi upp texterna i Kemi mellan läraren i Svenska/Svenska som andra språk och NO-läraren. Inom ämnesområdet Kol – kemi läste och skrev vi ett antal ganska avancerade texter vilket ledde till att eleverna inför kunskapstestet behärskade det skriftspråk som krävdes för att de skulle kunna prestera bra.

Texternas svårighetsgrad anpassades inte när vi gjorde det här arbetet utan vi lärare undervisade/stöttade eleverna så att de skulle kunna ta till sig de ganska abstrakta texterna, för att sedan kunna skriva egna texter med ett korrekt naturvetenskapligt språk. Läraren i engelska använde en autentisk text från New York stads hemsida i undervisningen i år 6 vilket stärkte elevernas förståelse av läsningen när det gäller det offentliga skriftspråket på engelska.

Inledningsvis var det inte helt lätt att börja arbeta med den här typen av explicit undervisning där man uttryckligen visar eleverna hur en bra text ser ut och hur den är strukturerad. För oss som uppnått en viss utbildningsnivå är det här implicit kunskap som vi tar för givet men många elever går 10 år i grundskolan utan att förstå hur det går till. De som har ett annat modersmål kan alltså hamna i en situation där man inte kan följa med i texten dels för att man inte förstår hur den är strukturerad och dels för att man saknar ordförståelsen vilket innebär dubbla svårigheter.

I reading to learn undervisar man om texten explicit så att alla oavsett språklig och social bakgrund kan lära sig se olika mönster i texten. Svåra begrepp och andra viktiga ordgrupper tas upp speciellt och eleverna får lära sig att förstå och använda dem.

Det ledde till att elever som tidigare varit passiva och inte vågat räcka upp handen i klassrummet plötsligt var med och deltog aktivt. Nya personer började ta plats, och aktiviteten i klasserna ökade. Det faktum att eleverna i Reading to learn förbereds så att alla kan svara på lärarens frågor gjorde att alla blev delaktiga och alla upplevde att de lyckades, vilket gjorde att de lärde sig mer och blev mer positiva till skolarbetet.

Kursen i Reading to learn avslutades i maj 2010 och sedan dess har vi fortsatt utveckla vårt samarbete genom att fokusera på en viss genre, argumenterande text. I biologin läste niorna om genetik och de arbetade mycket med läsning av texter i grupper. I en debatt och med en debattartikel fick de uttrycka sina åsikter om t.ex. kartläggning av gener. I engelskan handlade det också om argumenterande text och textstrukturen var den samma, men innehållet annorlunda. Resultaten blev mycket bra och nu under våren arbetar vi med beskrivande och förklarande texter i ämnet historia. Nu går nämligen våra SO-lärare på utbildningen också vilket kommer att öppna ännu fler möjligheter för ett språkutvecklade arbetssätt i alla ämnen, så att de flerspråkiga eleverna (och faktiskt alla andra elever också) får ökade kunskaper om språk och texter och i slutändan når bättre resultat i skolan. ■■■■

Information

För mer information kan ni besöka
<http://www.readingtolearn.com.au/>
<http://www.bagarmossen.brotorpsskolan.se/>
eller skicka en förfrågan till Språkforskningsinstitutet på Utbildningsförvaltningen i Stockholm.
sprakforskningsinstitutet@stockholm.se

Språkforskningsinstitutet i Stockholm

Av Ann-Christin Lövestedt

Språkforskningsinstitutet är en del av Stockholms stads Utbildningsförvaltning. Institutets uppgift är att främja skolutveckling inom litteracitetsområdet, genom att erbjuda skolor och förskolor i Stockholm kompetensutveckling, handledning och konsultativt stöd. Insatserna kan ske i olika former, t ex i projekt-, kurs- eller nätverksform, men även som konsultativt stöd utifrån den egna skolans behov. Institutets arbete fokuserar också på att sprida forskningsbaserad information om flerspråkiga elevers situation i skolan/förskolan och vilka krav flerspråkighet ställer på undervisningens/verksamhetens upplägg.

Många av de insatser Språkforskningsinstitutet har just nu är kopplade till genrepagogik och till att synliggöra språkets roll för lärande inom alla ämnen. En av de största insatserna är satsningen på läs- och skrivutvecklingsprogrammet "Reading to Learn", som utvecklats av Dr David Rose i Australien. Inom programmet finns också ett projekt där 20 matematiklärare provar på dessa undervisningsstrategier.

Andra insatser som Språkforskningsinstitutet driver är handledar-/cirkelledarutbildningar – den ena kring Pauline Gibbons bok "Stärk språket – stärk lärandet". I den andra, "Scaffolding for Success with Genre based Pedagogy", får deltagarna kunskaper om olika stötningsstrategier, som visat sig vara användbara i klassrummet. Hittills har ca 500 lärare deltagit i någon av dessa utbildningar. Dessutom anordnar Språkforskningsinstitutet olika seminarier, föreläsningar och konferenser där forskare delger åhörarna de senaste forskningsrönen inom litteracitetsområdet.

På Pedagog Stockholms hemsida finns Språkforskningsinstitutets publikationer om flerspråkighet och mångkultur att tillgå samt forskningsrapporter att ladda ner gratis.

Läs mer om oss på

www.pedagogstockholm.se/sprak

Två mycket användbara böcker

Av Bosse Thorén, Universitetslektor i svenska som andraspråk, Högskolan Dalarna

2008 kom boken *Framgång genom språket* av Annika Löthagen, Pernilla Lundmark och Anna Modigh. Undertiteln är ”Verktyg för språkutvecklande undervisning av andraspråkselever”. Författarna har lång erfarenhet av undervisning i ett av Sveriges mest mångspråkiga och mångkulturella områden – Botkyrka – och de har dessutom erfarenhet av att undervisa i både svenska som andraspråk och i andra ämnen. Detta är högst relevant eftersom boken vänder sig till alla lärare som möter andraspråkselever. Denna bok kallas hädanefter ”Bok 1”.

Här presenteras även uppföljaren: *Framgång genom språket i praktiken – Verkttygslådan för en lyckad språkutvecklande undervisning* (2010). Samma författare. Första boken har sex kapitel:

- 1 Svensk skola i förändring
- 2 Miljö och förhållningssätt
- 3 Språkutvecklande ämnesundervisning
- 4 Andraspråkseleven som läsare
- 5 Lyft elevernas språk
- 6 Hur går man vidare?

Kapitel 1 är en orientering om andraspråkselevens situation med all den komplexitet som råder. Ni som har utbildning i undervisningsämnet svenska som andraspråk kan säkert det mesta om det som presenteras i kapitlet och jag rekommenderar boken varmt till lärare i andra ämnen – de träffar ju också andraspråkseleverna – och skolledare som ska leda arbetet och fördela resurser. Författarna citerar Skolverket och Myndigheten för skolutveckling, som fastslår att hela skolan har ansvar för att andraspråkseleverna lär sig både språk och övriga ämnen. Samtidigt märker jag när jag läser kapitlet att även jag själv som är skapligt insatt i ämnet slås av kapitlets klarhet och pedagogiska upplägg och märker att vissa sammanhang blir klarare för mig när jag läser. Vanliga negativismer och missförstånd tas upp och ”oskadliggörs”. I slutet av kapitlet tas behovet av språkutvecklande undervisning upp och relateras till skolmyndigheternas uppdrag; att hela skolan och alla lärare har ett ansvar för att alla elever lär sig både språket och andra ämnen. Till sist kommer en fallbeskrivning av ”Hassan”, som får en bedömning och behandling som inte är konstruktiv, men som troligen är vanligt när lärare, specialpedagoger och skolledare gör så gott de kan.

I kapitel 2 framhåller författarna att det inte är en viss metod som leder till framgång, utan mer ett förhållningssätt. De hittar i forskningslitteraturen exempel på framgångrika skolor i flerspråkiga och mångkulturella miljöer både i Sverige och utomlands, och tittar framförallt på vilka faktorer som är gemensamma för de skolor som lyckats bra. Jag citerar: ”Andra faktorer som framkommit i forskningen

är uppmuntran eller belöning för ett bra arbete, utvärdering av kunskaper, gemensamma sociala spelregler, ordning och reda utan förtryck, positiva relationer mellan lärare och elever som bygger på respekt och ömsesidighet, där lärarna uppträder som förebilder och auktoriteter och lägger sig vinn om att skolan också ska tillgodose elevernas mänskliga behov” (bok 1 s 31). Sedan följer en mycket elegant koppling mellan de pedagogiska idéer som är aktuella idag och som troligen inte är dagsländor, och hur man praktiskt och konkret kan tillämpa dem. Som exempel kan nämnas stöttning/scaffolding och performansanalys. Performansanalysen är ju en metod för bedömning och författarna fortsätter kapitlet med att ge exempel på en mängd sätt att göra prov, mycket med tanke på att minska spänning och nervositet. Jag går inte in så djupt i resten av kapitlen, men de innehåller lättfattliga presentationer av de teorier som finns inom andraspråksinlärning och andraspråkspedagogik, alltid följda av konkreta exempel på hur de kan tillämpas. I kapitlet ”Andraspråkseleven som läsare” presenteras bland annat genrebegreppet och genrepedagogiken. Jag rekommenderar boken till alla lärare och skolledare som har med andraspråkselever att göra. Jag skulle också tro att många föräldrar, både invandrade och infödda, med barn i den svenska mångspråkiga skolan, skulle ha stor nytta av att läsa den.

Två år senare kom så uppföljaren: *Framgång genom språket i praktiken*. Det är en studiehandedning till grundboken, och utkom efter att många lärare som läst grundboken efterfrågat en studiehandedning. Den har samma kapitelrubriker som Bok 1, men har (alla kapitel utom det första) underrubriker som ”Övningar vid kurstillfället”, ”På egen hand” och ”Reflektion”. ”Övningar vid kurstillfället” är det som läraren tillsammans med kollegor jobbar med när de har sin kurs eller studiecirkel i fortbildningssyfte. Allt är mycket konkret och undervisningsnära. ”På egen hand” är förslag på aktiviteter som lärarna kan prova ute i sin skola/klass. Det kan vara att iakttä saker i skolan i stort och det kan vara pedagogiska grepp att prova i klassen. ”Reflektion” innebär här att man diskuterar ett citat som har relevans för kapitlet/kurstillfället. Lite drygt en tredjedel av boken består av kopieringsunderlag som det hänvisas till när man ska tillämpa olika övningar.

Om jag ska anmärka på något kan det vara precisionen i grammatisk beskrivning när performansanalysen presenteras, men man hänvisar då också till ”Tankarna springer före”, av Tua Abrahamsson och Pirkko Berman (2005) som ändå behövs för att få mer kött på benen.

Böckerna är tydliga och konkreta och utgör tillsammans en guldgruva. Bok 1 borde vara obligatorisk inom all lärarutbildning. ■■■

Recension av Låt språket bära

Genrepedagogik i praktiken

Av Lena Ekermo, lärare i svenska som andraspråk på Tornhagsskolan i Linköping, utvecklingssamordnare för språkutvecklande arbetssätt i Linköpings kommun.
Lena.E.Ekermo@linkoping.se

Författare: Britt Johansson, genrepedagog Knutbyskolan Rinkeby. Anniqa Sandell Ring, Nationellt Centrum för svenska som andraspråk.

Förlag: Hallgren & Fallgren, 2010

Det första förordet till boken *Låt språket bära* ger mig en aha-upplevelse. Där skriver John Polias, föreståndare för Lexus Education i Adelaide, South Australia, att alla lärare är språklärare. Den frasen har vi hört förut, men han förklarar *hur*, genom att säga att ämneslärares traditionella fokus på ämnesinnehåll och språklärares likaledes traditionella fokus på språkets form borde närma sig varandra genom det funktionella perspektivet på lärande, där språk och ämne kopplas samman på ett konstruktivt sätt.

Polias skriver att författarna till boken genomgått samma process och ställt sig samma frågor som alla måste göra när man börjar arbeta med genrepedagogik i klassrummet: Vad är genrepedagogik? Varför skulle det vara intressant? Hur tillämpar man den? Boken ger svar på de frågorna.

Pauline Gibbons böcker om språkutvecklande arbetssätt *Stärk språket stärk lärandet* och *Lyft språket Lyft tänkandet* (den sistnämnda recenserades i LiSetten 4-2010) bygger på teorier och praktik om språkutvecklande arbetssätt och på cirkelmodellen för genrebaserad skrivundervisning. *Låt språket bära* konkretiserar och beskriver skolans olika genrer och genrepedagogiken så att vi direkt kan omsätta teorierna i praktiken.

Det andra förordet till *Låt språket bära* är skrivet av Ruth Mulvad, Nationalt Videncenter for Læsning i Danmark. Hon skriver att avgörande för eleverna är att lära OM språket som används i ämnena, det vill säga ett metaspråk om de många olika sätt som språket fungerar på i skolans olika ämnen. Det finns forskning och många utvecklingsprojekt om SFG, systemisk funktionell grammatik, i Norden just nu. *Låt språket bära* recenserades nyligen i Dansk lärarpress med rubriken *Att lära ämne kräver språk*. Där sammanfattas boken med orden: "Uppslagsbok, grundbok och andraspråksdidaktik i ett" vilket jag instämmer i.

Bokens inledning i kapitel 1 ger en handledning till hur boken är strukturerad och hur den kan läsas. Tre kapitel behandlar sedan genre, genrepedagogik, samarbete, planering och bedömning. Kapitel 5, 6 och 7 tar upp var sin genrefamilj: berättarfamiljen, faktafamiljen, evaluerande-

familjen. Varje kapitel beskriver de olika genrer som hör till respektive genrefamilj och hur man kan arbeta med dem i klassrummet. De flesta exempel är hämtade från årskurserna 1-6.

Ett kapitel behandlar den systemisk-funktionella grammatiken, SFG och det sista kapitlet tar helt kort upp transitivetsanalys som bedömningsverktyg.

En bank med övningar att använda med eleverna, främst från Gibbons (2006), och en ordlista som förklarar begrepp som kan vara nya, finns samlade längst bak i boken.

Författarna till *Låt språket bära* har lång praktisk erfarenhet av genrearbete med flerspråkiga elever. De vill förmedla sina erfarenheter till lärare i alla ämnen för att elever ska kunna tillägna sig skolans avancerade språk för att nå läroplanens mål. Man ska ha höga förväntningar på eleverna och stötta dem mot nya mål. "Vi lärare bör inte underskatta elevers förmåga att tala om och tänka kring språk!" (s. 39)

Låt språket bära är verkligen en bok som kan användas som "skrivbordsbok", precis som författarna skriver. Jag har den till hands hela tiden och använder den som uppslagsbok i klassrummet när jag behöver komma till nästa steg i genreundervisningen, när jag behöver hjälp med vilka frågor eleverna och jag kan ställa till texter, vad som är typiskt för olika genrer, exempeltexter, klassrumsexempel, figurer och uppställningar. Nu ser jag fram emot att dvd:n ska komma som bland annat innehåller kopieringsunderlag av exempeltexter, bedömningsmallar och genreöversikter.

I Linköpings kommun använder vi *Låt språket bära* som utgångspunkt i en studiecirkel i nätverket för lärare i svenska som andraspråk. Boken kan också förslagsvis studeras i ett arbetslag. Då får man med lärare från alla ämnen, vilket vore ytterligare en vinst.

Låt språket bära är en bok som kan hjälpa oss att lyfta alla elever till högre nivåer! ■■■■

Barbro Ljungström, producent för serien Barn av sitt språk pulsar mot Rävåsskolan i Karlskoga för inspelning av ännu ett inslag till serien. Foto Alf Dahlvist.

Barn av sitt språk

– fem tv-program från UR om hur man väcker barns lust att läsa

Av Barbro Ljungström, UR

Producent och projektledare av de 5 programmen i tv-serien

Barn av sitt språk

Att kunna läsa är mycket mer än att bara koda av texten. Det är att kunna tolka texten, läsa mellan raderna, ifrågasätta. Det är att kunna omsätta text till en muntlig berättelse, göra en bild av den, sätta musik till den, göra den till sin. Den lärare som för en dialog med sina elever om vad de läser och som använder många sätt att bearbeta en text får ett läsande klassrum. Om detta handlar min dokumentära tv-serie Barn av sitt språk.

Hela skolan läser (program 1)

Den skönlitterära boken är den bästa källan till kunskap. Det har lärarna i Rannebergsskolan i Angered enats om. Där samlas man varje morgon i alla klasser till minst en timmes högläsning, och utifrån det lästa formas sedan dagen med skrivuppgifter, berättande, gestaltande och ännu mera läsning. Den skönlitterära boken har ersatt andra läromedel, eftersom undervisningen i de flesta ämnen kan ta sin utgångspunkt i en läsoplevelse. Ett enigt kollegium rankar den skönlitterära boken högre än den traditionella läroboken, och har placerat skolbiblioteket strategiskt mitt i skolan. Resultatet i form av ett utvecklat språk och ett läsintresse bland eleverna har inte låtit vänta på sig.

I programmet besöker vi tre klasser i deras arbete med den skönlitterära boken. Pågående högläsning varvas med att eleverna får prata två och två, grunna på ett problem, tänka ut en fortsättning, fundera på vilka bilder man fått av texten. Sen gestaltar man texten i lera, i teckningar och målningar, man skriver dikter som blir sånger. Högläser gör man ur en gemensam bok, men därutöver läser barnen egna böcker i klassrummet och redovisar förståelse och får hjälp med sina tankar.

Körlings barn (program 2)

Ann-Marie Körling, författare, föreläsare, bloggare och Kiwi-pedagog – är en av många lärare tittarna möter i tv-serien. Poeten Tomas Tranströmers diktning blev räddningen när Anne-Marie förlorade sin mamma vid Estonias förlisning. Chocken och sorgen gjorde henne ordlös. I sin mors efterlämnade boksatt fann hon flera av Tranströmers diktböcker och vid läsningen av dem började språket sakta återvända. Idag träffar hon ofta Tomas Tranströmer och flera av hans dikter får följa med in i klassrummet. Anne-Marie har många tankar om lärarens roll. Själv lyssnar hon mer än talar i klassrummet. Hon

uppmuntrar initiativ och lyfter fram färdigheter, men ger aldrig färdiga svar och lösningar.

På väg mot ett andra språk (program 3)

I seriens tredje program får vi på nära håll se andraspråkselevernas kamp med språket, när det gäller att förstå och kunna skriva texter på korrekt *skolspråk*. Meta Hylén är lärare i klass 5 i Sollentuna International School, där bara 3 av de 31 eleverna har svenska som modersmål. Det ställer stora krav på språkmedvetenhet i undervisningen i ämnena naturvetenskap och samhällsvetenskap. Hylén har utarbetat en modell för att arbeta med faktatexter med elever som har svenska som sitt andra språk. Målet är att eleverna ska kunna läsa, förstå och producera egna "skolspråkstexter", i detta fall en faktatext. För att nå dit krävs ett mödosamt, systematiskt och minutiöst arbete utfört av envisa och målmedvetna pedagoger. Man stannar hela tiden till inför ovanliga och svåra ord. Uttryck och språkliga konstruktioner förklaras innan man går vidare. Elevernas tolkningar av texten ger lärarna idéer om vad som kan försvåra inlärningen. Jämför till exempel orden "vintersport" och "vintersportort" som förekommer i elevernas text om Österrike. Är det en felstavning eller finns det två ord som ser så lika ut? Hur många fallgropar som finns på vägen till ett nytt språk blir uppenbart när man ser Meta Hylén och hennes kollegor

För läraren Anne-Marie Körling har ämnet svenska högsta prioritet. Här med Julia, Adam och Amanda, elever i Edbo skolan i Skogås. Foto: Bengt Allebrink.

i dialog med eleverna. Ulrika Dahl, som är forskare med svenska som andra språk som specialitet, säger att detta sätt att undervisa i svenska, skulle vara nyttigt också för många språksvaga elever som redan har svenskan som modersmål

Tala inför klass (program 4)

Näst efter att dö är att framträda muntligt inför andra det som vi människor mest av allt fasar för, säger Ewa Bergh Nestlog, doktorand i svenska språket med didaktisk inriktning. Det är skolans uppgift att ge barn stöd och verktyg att göra den muntliga framställningen till något alla – lyssnare såväl som talare – ser fram emot.

Programmet börjar med att Oscar håller samling i sin klass i Svedjeskolan i Luleå. Han berättar om sin älskade gitarr och klassen lyssnar andäktigt och sjunger med när han slår igång *Min hatt* den har tre kanter. Läraren Liisa Hallberg låter barnen, ett och ett, hålla morgonsamling. Vissa elever vill ha Liisas stöd, andra har svårt att runda av sin berättelse när de väl kommit igång. Agnes och Viola hjälps åt att berätta om Agnes pappas jobb som brandman. De har hans brandmannautstyr till hjälp. Liisa ställer några inledande frågor sen är de igång.

På Rävåsskolan i Karlskoga arbetar man medvetet med berättande. Där följer man "*Hajmodellen*", en metafor för den allra enklaste formen av dramaturgi: Hugg tag från ■■■►

Eva Berg Nestlog är doktorand i Svenska Språket vid Linnéuniversitetet i Växjö. Hon understryker vikten av att barn mycket tidigt får lära sig att berätta och framträda med sin berättelse inför andra. Foto Alf Dahlqvist.

Viola och Agnes går i Svedjeskolan i Luleå. Där tränar barnen varje dag på att tala inför klassen. Viola och Agnes berättar om Agnes pappas jobb. Han är brandman. Foto Alf Dahlqvist.

Lärarna Annika Löthagen och Jessica Staaf kämpar för bokens roll i undervisningen. De är eldsjälarna bakom Läsokampanjen i Botkyrka. Foto Alf Dahlqvist.

början, ha en hög ryggen, och snärta till med stjärten för ett bra avslut. Man tränar också på att få rätt tonfall för olika stämningsslägen. Barnen är roade av alla övningar och skriver vintersagor, korta och koncisa eller megalånga. Sen framför man dem inför klass och får feedback. Läraren Ulrica Swanolf ser hur hennes andraklassare utvecklas i konsten att stå inför klass och har inpräntat vikten av att även lyssnarna är medvetna om hur viktig deras roll är när någon berättar.

På Dalskolan i Tyresö besöker vi klass 6, när de har muntlig redovisning om planeterna och rymden. Läraren Tommy Johannesson inleder den långa raden av redovisningar med en andnings- och avslappningsövning för att alla ska känna sig lugna och "mysiga". Tommy delar ut mycket beröm, men också kommenterar om hur man ger exempel, minimerar antalet sifferuppgifter, hur man förhåller sig till publiken, vilken kroppshållning man bäst intar. Redovisningen i Dalskolan gäller ett givet ämne och kan inte bli personlig eller jämförbar med de yngre barnens fria fabulerande. När hela klassen redovisat sammanfattar Tommy Johannesson sina intryck:

– Ni är jätteduktiga. Det här är inte lätt, och en sådan skola som ni har hade inte era föräldrar, det ska ni veta. Vi satt i bänkar och blev röda i ansiktet

Kämpar för boken (program 5)

Lärare behöver påfyllning av idéer och praktiska exempel på hur man arbetar med skönlitteratur i klassrummet. Det visar Läsokampanjen i Botkyrka, en verksamhet ledd av eldsjälarna Jessica Staaf och Annika Löthagen. Båda är lärare i svenska och Annika Löthagen undervisar i svenska som andraspråk. Läsokampanjens uppgift är att ur den stora bokutgivningen av barn- och ungdomsböcker välja ut och hålla seminarier för lärare om hur böcker kan användas i

undervisningen, inte bara i svenska utan med koppling till andra ämnen.

Till varje workshop/seminarium väljs några böcker ut. Man läser högt ur böckerna, visar bilder och talar om teman för reflektion och diskussion i klassen. Övningar, lekar, dramatiseringar utifrån bokens karaktärer föreslås. Programmet börjar på KomTek i Botkyrka (kommunal teknikskola) där Jessica Staaf läser högt ur Den stora spökräddningen av Eva Ibbotson och berättar om författaren, tid och plats för bokens handling, huvudpersonerna, bokens syfte, och ger förslag till hur man kan arbeta vidare kring boken. Barn med svenska som andraspråk har andra referensramar och en annan förförståelse än barn med svenska som modersmål, poängterar Annika Löthagen, något man måste tänka på när man läser högt för en stor grupp elever, där barnen har olika förutsättningar att följa texten. Seminariet på Komtek övergår i att alla lärare gör spökfigurer – haggor – i form av rörliga dockor där petflaskan utgör kroppen och blompinnar armarna.

Jessica Staaf hoppas den dagen ska komma när lärare får ägna en studiedag åt att läsa in sig på skönlitteratur som kan användas i klassrummet. Att lärare ska bli bättre på att reflektera till böckers innehåll, är hennes förhoppning. Det räcker inte att ställa kontrollfrågor på faktauppgifter i boken och be eleverna skriva en recension och en redogörelse om vad boken handlade om. Det krävs mer av en lärare för att få elever att säga annat än att "boken är bra", att locka fram vad kan det vara som gör att vi tycker om boken, blir glada, ledsna, berörda.. Då krävs att man tar in sina egna och barnens erfarenheter i reflektionen, avslutar Jessica Staaf. ■■■

De fem programmen i serien **Barn av sitt språk** kommer att sändas i vår på måndagar klockan 22.30 i SVT1 från och med den 28 mars.

PROJEKTET

”Livets träd”

Av Meta Attlerud

Bakgrund

Sundbyberg tar emot allt fler flyktingfamiljer, vars barn som är i skolåldern, placeras i introduktionsklasser eller på IVIK. Alla elever har rätt att nå målen i skolan och få de förutsättningar som krävs för detta. Barn och utbildningsförvaltningen diskuterar hur man kan uppnå bättre resultat. Personal inom skolan kontaktade redan hösten 2008 enheten för Introduktion och familjebehandlare inom Individ- och omsorgsförvaltningen för att undersöka möjligheter till samverkan i introduktionen av barn och insatser i introduktionsklasserna för att arbeta även för ökad hälsoutveckling.

I projektet ”Livets träd” prövas en gruppmodell i förberedelseklasser och på IVIK.

Detta är en form av gruppsamtal med skolbarn, där man i grupp sätter ord för, bearbetar, händelser och situationer i livet för att stärka barnens egna resurser och tillit inför framtiden.

Syfte

Att arbeta förebyggande tidigt i introduktionen i samverkan mellan olika yrkesgrupper. Specifikt att arbeta med gruppsamtal i introduktionsklasserna i modellen ”Livets träd” och att synliggöra den stora grupp barn som kommer till skolan som asylsökande / flyktingar / inflyttade till Sundbybergs förberedelseklasser.

Mål

En effektivare samverkan mellan förvaltningarna i introduktionen av nyanlända barn. På sikt är målet en förbättrad fohälsa genom att kontinuerligt kunna arbeta med modellen ”Livets träd”. där vi förstärker barnperspektivet och kvalitén på introduktionen genom modellen och genom den samverkan det kräver.

I artikeln beskrivs arbetssättet i ”Livets träd”. Kanske kan denna modell användas i andra förberedelseklasser och IVIK i landet och i samarbete med andra förvaltningar i kommunen som tar emot flyktingar!

Livets träd

Livets träd (Tree of life) är ett verktyg i arbetet direkt med barn som har omfattande traumatiska erfarenheter. Metoden har utvecklats i ett afrikanskt sammanhang i arbetet med barn i södra Afrika som förlorat sina föräldrar i hiv/aids-katastrofens spår, och bland barn och unga med krigs- och flyktingerfarenheter. Psykologen Ncazelo Ncube-Mlilo från organisationen REPSSI¹ har i samarbete med Dulwich Centre Institute of Community Practice i Australien utvecklat metoden.

Strävan är att synliggöra det som trots allt är värdefullt i barnens liv, deras förmågor och kompetenser och livsmöjligheter (hopp) genom att länka samman barnen själva med det de kan, de värden de håller högt, sin historia, och de viktiga människorna i sin omgivning, samt vad dessa förmedlat. Arbetet med Tree of Life handlar om hur barnen sedan kan använda sig av dessa tillgångar för att möta de stora utmaningar som barnen står inför i sina liv.

Tree of life är en *metaforisk plattform* för barnen att få en helare och fylligare bild av vem de är, vad de har med sig, och vad de tycker är viktigt i livet. Tree of Life blir en ”ställning” som underlättar för barnen att berätta sin historia på ett meningsfullt och sammanhängande sätt. Metaforen blir också ett skydd, den tillför säkerhet och trygghet för barnen medan de ska närma sig de svåra (t ex förlusten av sina föräldrar, den osäkerhet de känner inför framtiden). Varje ”del” av trädet representerar olika aspekter av barnens liv.

Arbetsprocess

Steg 1: Barnen tecknar sitt ”livets träd” på ett stort pappersark – målar med färg.

Trädet ska bestå av rötter, marken där trädet står, stammen, grenar, löv, och frukter. Med hjälp av frågor från ledaren får barnen sedan fylla trädets olika delar med innebörder, enligt nedan:

Förslag på inledande frågor från ledaren

- Vad består ett träd av, vilka olika delar (skriv upp barnens förslag, lägg till egna)
- Rita ditt träd, stort över hela pappret, med rötter, marken omkring, stammen, grenarna, löven, frukterna. ■■■▶

¹ Tree of Life. The Mainstreaming Psychosocial Care and Support: A Manual For Facilitators was authored by REPSSI. Copyright © REPSSI 2007

RÖTTERNA:

Varifrån jag kommer, mitt ursprung, mina förfäder, min historia

Det kan bli ett slags forskningsarbete för barnen, berättelser de hört om personer de älskar, om personer som lärt dem saker i livet, barnen får dela med sig till varandra och blir på det sättet mer nyfikna på sin historia. De kan få visa sin favoritsång/dans (I afrika bidrar dansen med en viktig definition av ursprunget). De får fråga släktingar och medlemmar av lokalsamhället (det är en motsägelse av det tigandets mönster som brett ut sig i spåren av hiv/aids-katastrofen)

Förslag på frågor

- Var är du född?
- Vet du var din mamma respektive pappa växte upp
- Vet du något om de platserna? Vad finns det som är fint med den platsen, (byn, staden, landet)?
- Var bor / bodde morföräldrarna, farföräldrarna? Finns det morbröder, farbröder, mosttrar, fastrar.
- Är det något speciellt du minns av någon av dessa människor? Nå't ni gjorde? Nå't du lärt dig av dem?
- Vad var de människorna duktiga i? Är det något som någon av dem lärt dig?
- Vad brukar mamma eller pappa ha berättat om dina släktingar? Om förfäder?
- Vet du något som dina föräldrar lärde sig av sina föräldrar, eller andra släktingar?
- Har mamma eller pappa berättat något roligt minne från när de var små? Vad de brukade göra? Lekar?
- Finns det sånger, sagor som du lärt dig av dina föräldrar? Hur lärde dom sig det?

MARKEN:

Var jag befinner mig just nu, vad jag gör i livet just nu, var jag bor, min ”miljö”

Dela beskrivningar av tillvaron här och nu, med betoning på det som barnene upplever som tillgångar i sin vardag. T ex min favoritplats i hemmet, på gården, i kvarteret, min favoritsång/dans, saker jag gillar i skolan

Förslag på frågor

- Var bor du just nu?, Vilken är din favoritplats hemma? Vilken är den bästa platsen där du bor (kvarteret, stadsdelen, i Sundbyberg)?
- Vad är det bästa med att bo där du bor?
- Vad gillar du bäst i skolan? Finns det någon person i skolan du särskilt gillar/nån som lärt dig något bra?
- Vad gillar du bäst att göra på fritiden? ute på gården? Hemma? Sport eller annan aktivitet?
- Favoritsång? Favoritbok? Film?

STAMMEN:

Mina förmågor, och kunskaper som jag redan har, saker jag är bra på, Starka sidor, positiva erfarenheter.

Barnen får berätta om sina förmågor, vad de är bra på, det

kan handla om fysiska förmågor eller omsorgsförmåga (ta hand om husdjur t ex). Det passar bra med olika övningar där barnen kan få syn på varandras förmågor. Fråga gärna om förmågornas ”historia”, Hur lärde du dig det? Vem lärde dig det?

Förslag på frågor

- Fem saker du är bra på att göra, stora eller små? hemma? I skolan?
- Fem saker som du kan göra? Hur lärde du dig dem?
- Om mamma eller pappa (eller någon släkting) fick säga en sak som du är bra på, Vad tror du de skulle säga då?
- Om en kompis fick säga en sak du är bra på / som de gillar hos dig – vad tror du de skulle säga då?
- Har du något exempel på hur du hjälpt ett småsyskon? Tagit hand om husdjur? Eller hjälpt dina föräldrar med? Eller hjälpt någon annan med? Vad har du lärt dig av det?
- Starka sidor (ta hjälp av styrkekorten)
- Berätta en gång när du klarade av en sak som var lite svår eller besvärlig att göra? Vad lärde du dig då?

GRENARNA:

Mina drömmar om framtiden, hopp, värden jag tycker är viktiga att hålla fast vid, riktningar i livet

Små drömmar är lika välkomna som stora. Fråga om drömmarnas historia: Varifrån kommer de? Vem har inspirerat dig? Hur har barnen kunna hålla fast vid drömmar trots alla svårigheter? Vad hjälper dem att hålla fast drömmarna? Ställ också frågor om hur barnens drömmar kan länkas till viktiga personer och egna förmågor.

Förslag på frågor

- Om ditt liv skulle gå riktigt bra i fortsättningen, när du växer upp och blir vuxen. Vad tror du att du skulle kunna göra då?, Vad skulle du jobba med? Var skulle du bo?
- Finns det några drömyrken du brukar tänka på ibland? Vad är det med det jobbet som du gillar? Vad är det som är viktigt med det jobbet?
- Varifrån kommer de drömmarna? Hur länge har du haft dem??
- Vad hjälper dig att hålla fast vid dina drömmar?
- Vilka människor omkring dig tror du står på din sida för att du ska nå dessa drömmar/som hejar på dig?
- Vad är viktigast för att man ska ha ett bra liv? Vem har lärt dig de sakerna? Vem har inspirerat dig att tänka så?

LÖVEN:

De viktiga personer som jag har eller har haft omkring mig i livet.

Varför är denna människa speciell för dig? Vad tror du den människan skulle säga om dig? Vad är viktigt för dig att hålla kvar när det gäller relationen till den människan? Hur tror du att han/hon vill att du ska minnas henne/honom? Tala såväl om levande som döda.

Rita bild/symbol för den människan i ditt liv. Kanske klistra fast foton på grenarna

Förslag på frågor

- Vilka är de viktigaste människorna omkring dig idag?
- Vad är det som gör de människorna viktiga för dig?
- Hur ser din kontakt ut idag med de människorna? Är det någon du skulle vilja ha mer/närmare kontakt med?
- Vad tror du de människorna skulle säga om dig idag?
- Finns det någon du förlorat/någon som dött, som fortfarande är viktig för dig i dina tankar? Som du lärt dig mycket av? Som du saknar?
- Hur vill du minnas den personen?
- Finns det något ord du särskilt tänker på när du tänker på den personen?

FRUKTERNA:

De gåvor jag fått av dessa människor, vad har de fört in i mitt liv?

Det kan vara såväl materiella som immateriella gåvor. Vad ville personen med att ge just dig detta? Vad ville man uppmärksamma/hedra med denna gåva? Om du skulle berätta idag vad den gåvan betydde för dig för den personen, vad skulle du säga då?

Förslag på frågor

- Vad är det den människan gett dig som fortfarande är värdefullt för dig?
- Vad betydde/betyder den gåvan för dig?
- Vad tror du dom ville med att ge dig detta?
- Vad har du lärt dig av den människan? Hur kan du använda det du lärt dig idag?
- Vad skulle den människan säga om han/hon märker att du sätter värde på det dom lärt dig?
- Om du skulle berätta idag vad den gåvan betydde för dig för den personen, vad skulle du säga då?

Svaren, bilderna skrivs in på bilden av livets träd. Bilden av livets träd blir då en metafor för många olika aspekter av barnens liv, hur de hänger samman till en meningsfull helhet.

Steg 2. Livets skog (Forrest of Life)

Barnens bilder av sitt Livets träd, hängs tillsammans upp på väggen. Bilderna skapar tillsammans metaforen Livets skog. Det bidrar ofta till en sammansatt upplevelse av både det som är gemensamt och den mångfald som finns i gruppen. Varje träd är unikt, men de bildar tillsammans en helhet

Varje barn får **visa och berätta om sitt träd**. Gruppen blir vittnen till denna berättelse. Gruppledarna kan sedan

Resursteamet har inhämtat kunskap om metoden Livets träd genom en föreläsning av Ncelo Ncube vid Narrativa världskongressen i Kristiansand, Norge 22 juni 2007, samt genom videofilmen *Tree of Life – an approach to working with vulnerable children*, Dulwich Centre Institute of Community Practice, Australien 2007. Dessutom har vi använt oss av manualen som hänvisas till i fotnot 1.

leda ett ”återberättande” (retelling) av det barnen berättat, genom att återge vad de hört om hur barnens berättelser om sina rötter kan kopplas samman med barnens förmågor, drömmar om framtiden och de gåvor de fått från andra.

Gruppen får sedan uttrycka sitt ”vittnesbörd” till varandra genom att på varandras bilder lägga till förmågor och styrkor de upptäckt hos varandra under den tid som gruppen träffats. Det bidrar till att barnens berättelser blir rikare.

Förslag på frågor:

- Vad vill du berätta för oss andra om ditt livsträd? Rötterna, Marken omkring trädet? Stammen, Grenarna, Löven, Frukterna?
- Är det något i livsträdet som du särskilt gillar att tänka på nu när du gjort ditt träd?
- Vad kan vi andra lägga till i i trädet när det gäller X? Vad fastnar vi för i X:s berättelse om sitt träd?

Steg 3: Livets stormar (storms of Life)

Barnen får frågan om träd är skyddade från alla faror. De får diskutera vilka risker och faror som finns med att vara träd. Barnen vet vilka faror som kan hota träd, de kan huggas ner, drabbas av parasiter, brinna, stormar kan välta dem. Man börjar då tala om vilka slags stormar som livets träd kan utsättas för, om deras träd har upplevt några stormar. Livets storm blir ett metaforiskt sätt att tala om vilka faror och risker de kan utsättas för. Barnen får frågan om det är barns fel att livets stormar uppstår. De kan se att det inte är så. De börjar tala om vad barn kan göra när dessa faror och stormar kommer till deras träd. Frågan lockar fram berättelser om vilka förmågor, vilka aktiviteter och överlevnadskraft som barnen tar till i sin tillvaro.

Förslag på frågor:

- Finns det faror som träd kan bli utsatta för? Vilka risker finns för träd medan de växer upp och blir stora?
- Finns det stormar som ditt träd har varit utsatt för?
- Vad har varit till hjälp för dig när du och ditt träd tagit er igenom dessa stormar?
- Vilken kunskap, vilken förmåga har varit till nytta för dig för att klara de stormarna?
- Hur har du burit dig åt för att klara ditt träd genom dessa stormar?
- Är stormarna alltid närvarande i Ditt liv? Eller finns det stunder av lugn?
- Hur kan du göra för att hålla fast vid dina drömmar i livet när nya stormar drabbar deras träd i framtiden?
- Vad har de lärt sig av varann när de lyssnar till hur andra barn mött stormar i livet?

Steg 4: Avslut

Avslutet behöver genomföras med ceremonier och dokument som befäster erfarenheterna av Livets-träd-gruppen. Barnen får skriva ett brev till sina kära viktiga personer (levande och döda) om sina erfarenheter av Livets träd. Det blir också en slags återkoppling till ledarna. Varje barn får ett diplom som innehåller viktig information ut deras eget livets träd. Bilden får de med sig hem. ■■■

Läsglädje med böcker från hela världen

Av Karin Sohlgren, barnbibliotekarie i Rinkeby, ansvarig för Flerspråkighet i förskolan, med det egna företaget ndio.

”Det är MITT språk!” Det glittrar om flickan som lyssnar på en saga på somaliska. Det är hennes språk, vi lyssnar också, på hennes språk fast vi inte förstår. Hon känner igen boken, har redan hört den på svenska med de andra barnen i förskolan och är stolt så hon nästan spricker!

Sedan drygt tio år arbetar jag som barnbibliotekarie i Rinkeby. Det är en utmaning att arbeta i denna miljö där det är så tydligt att vi är en del av världen. Det svenska språket är prioriterat, engelska ger prestige liksom de andra kolonialspråken. För många muslimska barn är det ett religiöst påbud att lära sig arabiska. Modersmålen är grunden i ofta komplexa språkbygen.

Förutsättningarna för biblioteken förändras hela tiden. Många år hade vi en egen bokmessa i Rinkeby där invandrarförlag ställde ut. Vi ordnade seminarier för kollegor och berättade för varandra om att arbeta med flerspråkiga barn. Listiga Rävén, Abrahams Barn, Nobel i Rinkeby är projekt som blivit kända. Studiebesöken har varit många under åren som gått. Nu arbetar vi med mindre resurser men med samma mål.

För tio år sen fick Rinkeby bibliotek bidrag från Kulturrådet till böcker på somaliska. Då började vi ett samarbete med det engelska förlaget Mantra, som ger ut tvåspråkiga böcker på en mängd olika språk. Vi beställde in svenska upplagor med somalisk som vi sålde till inköpspris. Vi trodde att de somaliska föräldrarna skulle köpa till sina barn men vägen till en läsande – och bokköpande – kultur är lång. I stället sålde vi till bibliotek, förskolor och skolor som fått höra talas om böckerna. Senare blev det fler språk och nya önskemål, nya samarbeten. Jag började kontakta olika förlag och ansvariga att fortsätta arbetet men fick ge upp en tid.

Mitt eget företag *ndio* (”ja” på swahili) kom till för att jag skall kunna jobba vidare med det som inte ryms i mitt biblioteksarbete. Jag har besökt några afrikanska länder, olika engelska projekt och samarbetar med Mantra och andra små förlag och eldsjälar. Nu kan jag själv ge ut några flerspråkiga böcker. Utifrån mitt Rinkeby perspektiv letar

jag efter bra idéer. Detta är bakgrunden till att jag fick i uppdrag att samla in flerspråkigt material för förskolebarn under Tema Modersmål.

Skolverkets *Tema Modersmål* är en webbsida som bygger på samarbete med modersmålspedagoger över hela landet. Tillsammans gör de språksidor med material på de största språken och alla erkända minoritetsspråk. Webbsidan är en guldgruva med språkresurser som bild- och animationslexikon, mattetermer på olika språk och länkar till många användbara webbsidor. Jättebra också för att träna svenska! Jag visar den för både barn, vuxna och pedagoger som kommer till biblioteket. Skolverkets satsning visar att det svenska samhället värderar språkkunskaper, att alla språk är viktiga och värda att satsa på.

Flerspråkighet i förskolan är den del av Tema Modersmål som utgår från förskolans behov av material – också användbar för barn på lågstadiet. Den tidiga språkutvecklingen är jätteviktig men modersmålspedagoger dras in, flerspråkig personal finns inte alltid där barnen finns och föräldrarna har inte tid, eller känner inte att det egna språket värderas. Därför är webbsidan på svenska för att nå alla förmedlare och inspirera till samarbete.

Under *Guide till lån/inköp* har jag bl a länkat till *Internationella biblioteket* och *Bokhandeln Bokspindeln* som inte bara lånar ut/ säljer böcker utan också står för kunskaper, kontakter och erfarenheter. *Utbildningsbyrån* importerar mångkulturellt material. Idén med bokmessa kommer tillbaka genom *Botkyrka Internationella Bokmessa 5 – 7 maj*.

Flerspråkiga böcker presenterar böcker som finns på flera språk, så att det ena språket kan stödja det andra. Många populära svenska bilderböcker finns ju utgivna av små invandrarförlag på olika språk och det är viktigt att de når ut till sina läsare. De tvåspråkiga böckerna från Mantra finns på många språk med engelska och där finns också översättningar till svenska att skriva ut. *Interkulturella böcker* är samlingsnamnet för böcker på svenska från olika delar av världen – och böcker där barn med olika hudfärg/språk/

”Det är en utmaning att arbeta i denna miljö där det är så tydligt att vi är en del av världen.”

religion är synliga i våra inhemska barnböcker. Än så länge är det inte så många men det blir fler och fler!

Lyssna på en bok bjuder på ljudfiler till ett urval böcker på svenska och ett tiotal större invandrarspråk. Det går att lyssna direkt från datorn eller att bränna av ljudfiler till en CD. Några av böckerna är titlar från Mantra som biblioteket i Rinkeby gav ut och gjorde ljudinspelningar på svenska. Andra är utvalda barnböcker på svenska som modersmållärare översatt och läst in på tolv olika språk. Det var ett spännande projekt i sig och jag önskar verkligen att Tema Modersmål får råd att fortsätta med nya titlar. Många vuxna kan inte läsa på sina egna språk, med de här inspelningarna kan de lyssna tillsammans med sina barn både på svenska det egna språket.

Lyssna mera tipsar om Utbildningsradions ”småsor” – bilderböcker inlästa med ljudeffekter på svenska och på olika språk med sådan inlevelse och charm att man också som vuxen blir helt förtrollad. *Rosas bondgård* finns både som tvåspråkiga böcker och spel på nätet. Mera från UR och deras stora satsning på flerspråkiga barn finns på andra sidor – enklast är att gå in direkt på UR’s egen webbsida.

”*Var är Noras pulka?*” kan man både läsa och lyssna på direkt på webben, i olika läsriktningar dessutom. Samma bok finns i pappersform med en CD-romskiva på åtta språk. I Rinkeby har vi tio ex som sällan står inne länge. Det är en sagolik upplevelse att se snöflingorna singla ned och att följa med Nora till källarförrådet där hon och pappa brottas med monster i jakten på pulkan. Ramona och Elmira Zernissa är två unga kvinnor med persisk bakgrund som bor och arbetar med Kulturstorm i Umeå, det här är deras första bok som jag bara älskar! De använde ritverktyg och programmet Flash.

Pedagogiskt material visar olika verktyg för språkutveckling som planscher och *RecorderPEN*. Mantra har utvecklat en teknik för att kombinera bild och ljud som kan avlyssnas direkt i böckerna genom RecorderPEN, en manick som man också kan spela in själv med och skapa sitt eget material. Jag testar den i Rinkeby och har lika roligt som barnen! Vi gör

egna inläsningar på olika språk eller tränar svenska. Nu läser min kollega Samira Younes in texter på arabiska i bilderböcker på svenska. Ungdomar som vuxit upp i Sverige, modersmållärare, föräldrar – många har idéer och vill göra barnböcker, också till barn i hemländerna. Det är mycket spännande och viktigt att ta tillvara all kunskap och entusiasm.

Lästips för pedagoger listar bl a några användbara böcker från Bibliotekstjänst *Pärlor på svenska* med massor av idéer och *Världens barnboks författare* som öppnar för nya världar i barnböckerna.

Under *Metodik* finns tips från olika förskolor och några egna bidrag. En bilderbok av Veronique Tadjö från Elfensbaskusten *Mamy Wata och monstret* inspirerade sommarlediga barn i Rinkeby att skapa färgglada fiskar och sjöjungfrur. Eftersom boken finns på många språk kunde alla ta till sig den. Vi googlade på webben och hittade spännande sajter. På Barnens Torg under bokmässan deltog barnboksförfattarna/illustratörerna i verkstäderna. Senare under hösten var jag i Ghana under deras internationella bokmäs- sa och visade materialet – där är Mamy Wata ett levande begrepp som skapar debatt!

Sjung och lek – med sång och lek kommer språken som en dans! I *Sikelej, sa kamelen* finns danslekar och sånger på en mängd olika språk och i svensk översättning, en guldgruva att ösa ur – registret i boken är mycket användbart och till boken finns två CD-skivor. Till *map of songs* finns översättningar av sångerna till svenska på webbsidan. De härliga skivorna från *Putumayo kids* har bra lärartips och man kan lyssna på musiken direkt på webben.

Att arbeta med webbsidan och allt runt omkring är fantastiskt roligt och ett privilegium. Jag har träffat föräldrar, pedagoger och bibliotekarier i hela landet som inspirerar mig att fortsätta. Nu förbereder jag en sida för och om *föräldrar* – den allra viktigaste resursen i arbetet med de flerspråkiga barnen. *Tacksamt tar jag emot alla idéer att förmedla vidare!* ■■■■

B

Samhällskunskap på lätt svenska

Nu kan dina elever läsa samhällskunskap redan i nybörjarundervisningens senare del!

Samhällskunskap på lätt svenska tar upp centrala moment i grundskolans kurs i samhällskunskap: Fakta om Sverige, Så styrs Sverige, Vår kommun, Val och partier, Dina pengar, Samhällets ekonomi, Lag och rätt och Sverige och världen.

Boken bygger på texter ur vårt omtyckta läromedel SOL Fokus Samhälle i dag, som har bearbetats till lättläst svenska.

Samhällskunskap på lätt svenska är tänkt för andraspråks elever i grundskolans förberedande verksamhet och gymnasiets introduktionsprogram, samt för sfi kurs D.

Författare är Kaj Hildingson och Karin Wergel.

Se smakprov på www.nok.se/laromedel.

